

VARGONININKŲ ŽINIOS Nr. 2

2010 m. vasaris

Mieli bičiuliai,

sveikinamės su Jumis jau antrą kartą. Po pirmojo šio naujienlaiškio numerio sulaukėme nemažai skaitytojų pastabų, pasiūlymų, konstruktyvios kritikos, kuo ypatingai džiaugiamės. Atsižvelgdami į Jūsų pageidavimus šio naujienlaiškio pavadinimą vietoje „NVA naujienos“ pakeitėme į „Vargonininkų žinios“. Šiame numeryje skiltyje SUSIPAŽINKITE SU INSTRUMENTŲ KARALIUMI toliau kviečiame iš arčiau susipažinti su vargonų sandara. Taip pat pateikiame keletą verstinių straipsnių: Michael Barone rašinys apie vargonų muzikos koncertus bei jų organizavimą. Tikiu, kad jo mintys paskatins susimąstyti ne vieną vargonininką, o praktinis VARGONŲ ĮSIGIJIMO VADOVAS pagal Amerikos vargonų statytojų asociaciją, galbūt, kažką paskatins pradėti mąstyti apie vargonų įsigijimą. 2009 m. gruodžio mėn. 27-29 d. Vilniaus festivalių surengtas muzikinis projektas „Garsovaizdis“ Vilnių pripildė vargonų gaudesio. Pateikiame keleto projekte dalyvavusių vargonininkų mintis apie šį projektą bei atliktą kūrinį. Muzikologas Rimantas Gučas siltyje MŪSŲ VARGONAI tęsia straipsnių ciklą apie Lietuvos vargonus ir šį kartą žemaičių džiaugsmui pristato seniausių ir įdomiausių Lietuvos vargonų – Kretingos Viešpaties Apsireiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios Pranciškonų kankinių koplyčios pozityvą. Džiaugiuosi, kad pirmoji liturginio vargonavimo pamoka susilaukė jūsų dėmesio ir buvo naudinga, todėl šiame numeryje rasite jau ir antrąją pamoką.

Dėkojame, kad savo 2 % remiate NVA veiklą ir projektus. Šiais nelengvais laikais jūsų 2 % yra nepaprastai svarbūs. Todėl kviečiame ir šiais metais visus, kurie yra neabejingi vargonų menui, muzikai bažnyčioje ir vargonininkų bei choro vadovų profesijai, paremti Nacionalinės vargonininkų asociacijos veiklą, renginius ir projektus, pervedant 2% nuo sumokėto pajamų mokesčio už 2009 metus. Formą rasite NVA interneto svetainėje adresu www.vargonininkai.lt. Prašome užpildyti šią formą ir nusiųsti paštu arba pristatyti asmeniškai savo Valstybinės mokesčių inspekcijos padaliniiui iki 2010 m. gegužės 3 d. Daugelis iš mūsų jau yra pastebėję pagrindinių valstybinių paramos fondų vis kiečiau gniaužiamus gniaužtus ant nevyriausybinių organizacijų gerklų. Realiausia paramos forma šiuo metu tampa tik 2 % ir savanorystė. Todėl Jūsų 2 % yra tiesiog neįkainuojami. Būsime nepaprastai dėkingi už Jūsų šią svarbią, bet Jums nieko nekainuojančią paramą.

Nors laikai ir ne patys palankiausi, mūsų optimizmas ir ryžtas populiarinti mūsų mylimą instrumentą nuo kelyje sutiktų sunkumų tik didėja. Kaip sakoma, tai, kas mūsų neužmuša, padaro mus stipresniais.

Malonaus skaitymo!

Nuoširdžiai Jūsų,

Vidas Pinkevičius

PAŽINKITE INSTRUMENTŲ KARALIŲ (II)

Vidas Pinkevičius

(tęsinys, pradžia NVA naujienos Nr. 1)

Šių laikų vargonų konstrukcija yra labai įdomi. Vargonai turi ir manualinę ir pedalinę klaviatūras. Labai dažnai didesniuose instrumentuose jų yra trys ar daugiau. Norint, kad atsirastų garsas reikia ištraukti norimo registro traukę, kuri savo ruožtu viršuje esančioje oro dėžėje atidaro sklendę, leidžiančią orui patekti į to registro vamzdžių eilę. Bet tada vargonai dar neskamba. Vargonininkui paspaudus klavišą, mechaninių svirtelių ar elektrinių laidų pagalba atsidaro oro dėžėje po vamzdžiu esantis vožtuvas, kuris leidžia orui pakliūti į vamzdį. Taip atsiranda garsas, kuris tęsiasi

tol, kol klavišas yra atleidžiamas. Viena vamzdžių eilė, iš kurios kiekvienas vamzdis tenka kiekvienam klavišui yra vadinama registru. Dideliuose vargonuose gali būti 100 ar daugiau registrų. Turint omenyje, kad vienam registru gali tekti ir kelios vamzdžių eilės, skambančios tuo pačiu metu, vamzdžių skaičius gali siekti net kelis tūkstančius. Mažiausias vamzdis gali būti vos kelių centimetrų, o didžiausias – net apie 20 metrų aukščio. Didžiausi pasaulyje vargonai yra JAV, Atlantic City Convention Hall. Kairėje matome Diapason 32' registro vamzdžius iš šių vargonų. Atkreipkite dėmesį, kokio dydžio yra žmogus, palyginti su vamzdžiais. Tokie vamzdžiai reikalauja didžiulio oro spaudimo. Instrumentas turi 33114 vamzdžių, septynis (!) manualus, 1235 registrų mygtukus ir net dešimt 32' registrų. Bet rekordai tuo dar nesibaigia: vieno iš dviejų pasaulyje esančių 64' registrų, Diaphone-Dulzian, didžiausias vamzdis yra 19.7 m aukščio, sveria 1,675 kg ir skleidžia 8 Hz vibracijas. Šio vamzdžio garsas primena virš pastato kybančio sraigtasparnio garsą. Šie vargonai turi ir patį garsiausią pasaulyje registrą – 16' Ophicleide, kurio garsas, kaip sakoma, net šešis kartus viršija traukinio švilpuko skleidžiamą garsą. Taigi, kai kurie vargonai išauga iki monstriškų dimensijų. Tačiau reikia pabrėžti, kad klaidinga būtų manyti, jog vargonų kokybė priklauso nuo jų dydžio.

Vargonų vamzdžiai gali būti ir labai maži. Pavyzdžiui, šone matosi vienas iš mažiausių VU šv. Jonų bažnyčios vargonų vamzdžių.

Turbūt ne vienam skaitytojui kyla klausimas: o iš kur atsiranda oras vamzdžiuose? Vargonuose orą i vamzdyną paduoda vienas ar keli pūstuvai, o oro spaudimą reguliuoja dupleš. Dupleš gali būti vadinamos vargonų plaučiais. Iš ten oras kanalais keliauja į įvairių manualų ar pedalų oro dėžes.

Ankstesniais laikais, kai nebuvo elektros, dupleš turėdavo kojomis pumpuoti žmonės, vadinami kalkantais arba dumpliuotojais. Dažniausiai tai būdavo stambūs vyrukai, kurių paslaugos gana brangiai kainuodavo, ypač žiemą, kai būdavo šalta. Dėl šios priežasties pagrindinis vargonininkų praktikavimosi instrumentas buvo klavikordas (klavišinis styginis instrumentas), o ne vargonai. Kad primintų ankstesnius laikus, VU šv. Jonų bažnyčios vargonuose yra tokia registro traukė Calcant. Kai nebūdavo elektros, tokio registro mechanika pasiekdavo atskirą dumplių kambarėlį, kur suskambėdavo varpelis dumpliuotojui. Sekant tuo metu pasaulyje vyravusias vargonų statybos tendencijas, šis instrumentas buvo pastatytas laikantis nuostatos, kad juo galėtų būti atliekama kuo įvairesnis repertuaras: nuo Baroko iki šiuolaikinių vargoninių kompozicijų. Juos pastatė R. Gučo vadovaujama Vilniaus vargonų dirbtuvė. Statybos darbai truko keliolika metų ir vargonai pirmą kartą suskambėjo 2000 m. Tai yra didžiausi vamzdiniai vargonai Lietuvoje, turi 3 klaviatūras arba manualus, pedalus ir 64 registrus.

Nuotraukoje šone matosi VU šv. Jonų bažnyčios vargonų griežykla.

Šie vargonai yra mechaninis instrumentas, t.y. kelias nuo klavišo iki vamzdžio (arba traktūra) susideda tik iš medinių balanėlių bei sklendžių, dažnai veikiančių sverto principu. Registrų sistema taip pat yra mechaninė. Nuotraukose apačioje matosi šv. Jonų bažnyčios vargonų traktūros fragmentai.

Apačioje matyti šv. Jonų bažnyčios vargonų registrų sistemos fragmentai.

Iš šių nuotraukų matyti, kad ši sistema yra iš tiesų labai sudėtinga. Visos šios svirtelės reikalingos tam, kad ištraukus iš abiejų manualų pusių esančias registrų traukes, būtų įmanoma pajudinti kokretų vožtuvą, esantį galbūt kažkur labai aukštai. Šioms mechaninėms svirtelėms reikia apeiti įvairias kliūtis, kaip oro dėžės, oro kanalai, traktūros dalys ir kt. Kadangi tai yra pats didžiausias instrumentas Lietuvoje, visa mechanika yra pakankamai sudėtinga.

Antro manualo registrų vamzdžiai yra patalpinti atskiroje dėžėje, kurios priekyje yra įmontuotos medinės žaliuzės – taip vadinamasis šveleris. Uždarant arba atidarant šį mechanizmą specialiu pedalu, vargonininkas gali laipsniškai patylinti arba pagarsinti antro manualo registrų skambesį. Tai tinka dažnam romantiniam bei šiuolaikiniam kūriniai.

(Tęsinys kitame numeryje)

SĖKMINGO KONCERTO PASLAPTYS

Michael Barone mintys apie koncertines vargonų programas

Versdamas šį straipsnį iš anglų kalbos prisiminiau du koncertus, o būtent prof. Harald Vogel koncertą - Vox humana registro pristatymą Vilniaus Šv. Dvasios bažnyčioje vėjuotą 2006 metų spalio popietę bei Guy Bovet koncertą Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje 2009 metų birželį. Šiuos du koncertus atsiminiau ne tik dėl to, kad šie atlikėjai pasaulinės vargonų muzikos įžymybės, bet ir dėl kito šiuos koncertus vienijančio požymio – atlikėjo betarpiško bendravimo su klausytoju. Guy Bovet net kelis kartus savo šmaikščiais komentarais sugebėjo prajuokinti net ir rimčiausiai nusiteikusius klausytojus. Dar prisiminiau kelis koncertus, kuriuose bent minimaliai buvo pristatytas atlikėjas ar jo atliekama muzika. Tačiau vien todėl, kad prisiminiau tik kelis, nesuabejojau savo pasirinkimu išversti būtent šį Michael Barone straipsnį. Jo vedamoje kassavaitinėje radijo laidoje PIPEDREAMS pirmą kartą nuskambėjo ir vargonų iš Lietuvos garsas, netaisyklingai tariamos kompozitorių pavardės bei Tytuvėnų, Dotnuvos, Vilniaus ir Švėkšnos pavadinimai. Tiesa, Lietuvos vardas šioje radijo programoje skamba ne pirmą kartą. 2009 m. spalio mėn. 19 d. laidoje buvo pristatyti Ročesteryje esantys vargonai – Vilniuje esančių A. G. Casparini vargonų kopija.

Kūrybinga programa bei kalbėjimas su klausytoju – geriausias receptas

Bet koks kūrinys gali skambėti įtikinamai, jei tik tai yra tinkamai suplanuota. Koncerto sėkmė labiau priklauso ne nuo to, kas grojama, o nuo to, kaip tai pateikiama klausytojui. Galimybės ir talentas gali būti labai skirtingi, todėl sveikas protas ir vaizduotė tebūna Jūsų vedliais.

Būtinai kalbėkite apie muziką. Atlikėjas turi žinoti, ką jis nori pasakyti bei būti parengęs įdomių komentarų. Galima naudotis atmintinėmis kortelėmis, tačiau tik tam, kad atlikėjas kalbėtų natūraliai ir susikoncentravęs. Mechaniškas teksto perskaitymas tampa neįdomus, na, nebent esate Davidas Lettermanas, skaitantis Top dešimtuką.

Vietinė žvaigždė gali sudominti ir patraukti auditoriją

Kita galimybė yra koncerto vedėjas (gal netgi vietinė vargonų žvaigždė?), kuris galėtų vesti koncertą, ypatingai, kai tarp kūrinių yra nepatogios pauzės, kai reikia keisti registrus, tačiau, bet kokiu atveju, stenkitės tokių pauzių išvengti. Koncerto vedėjas galbūt galėtų įkalbėti vargonininką pademonstruoti vargonų registrus ar spalvas. Tačiau tokiai demonstracijai reikalingas vargonininkas, kuris būtų pasiruošęs tam tinkamų melodijų, o ne tiesiog spaudinėjantis klavišus. Vėlgi, muzikinių ištraukų paruošimas iš anksto bus naudingas.

Nuo Bacho iki Bossi

2000 m. žymi 250-asis Bacho mirties metines. Kodėl į programą neįtraukti didžiojo meistro kūrinių? Geri pasirinkimai būtų Tokata ir fuga d-moll, mažoji fuga g-moll arba fuga-žiga, jei tik yra, kas ją grotu kaip šokį – nėra nieko baisnio kaip sunkios ir susipaniokusios kojos. Priklaustykite dėmesį energijai, žavesiu ir lengvumu – nestatykite sienos tarp savęs ir klausytojo. Na, o jei jau kalbame apie žigas, tai Bossi Žiga, taip pat reikalaujanti atitinkamos technikos, būtų kitas geras pasirinkimas.

Sužavėkite klausytojus šamadomis

Negaliu atsižavėti Gigout Grand-Choeur Dialogué su pučiamaisiais ar be jų. Mulet Carillion-Sortie taip pat neabejotinai nudžiugins publiką. Haydn Kūriniai mechaniniam laikrodžiui tinkamame kontekste taip pat skambėtų puikiai, kaip ir Myron Roberts Prelude and Trumpetings, jei tik instrumentas turi tam tinkamų liežuvelinių registrų. Nors visi žavisi šiais didžiais kūriniais, parašytais minorinėse tonacijose, gal vertėtų didesnę programos dalį planuoti mažorinėse tonacijose. Mažų mažiausiai, reikėtų pagalvoti apie nuotaiką ir būseną. Nesudarinkite programos tik iš žinomų kūrinių, tačiau ir neignorokite jų. Atminkite – įvairovė ir yra prieskonis.

Vamzdžiai ir poezija

Yra įdomių William Albright ar Dan Burton kūrinų vargonams ir skaitovui. Mano ausiai Albright kūrinys vietomis yra šiek tiek koketiškas ir šelmiškas ir didesnei auditorijos daliai per daug žaismingas. Mažas ir puikus Burton kūrinys labiausiai tiktų šeimos ar vaikų programai.

Jei planuojate vaisiai šeimai skirtą programą, John Leavitt Scenes of Childhood yra žavingas kūrinys, paremtas Robert Louis Stevenson A Child's Garden of Verses eilėraščiais. Muzikinės atkarpos yra trumpos ir iliustruojančios prieš tai skaitomus eilėraščius. Jei eilėraščius skaitys scenos nebijantis vaikas, dar labiau sudominsite auditoriją.

Vargoniniai duetai

Keleto vargoninių duetų įtraukimas į programą yra gera mintis, tačiau tik tada, jei klausytojas mato atlikėjus. Tiesa sakant, tuo reikia pasirūpinti – išsinuomoti didelį ekraną ir transliuoti vaizdą. Clarence Dickinson Valkirijų skrydžio transkripcijos vargonams atlikimas tikrai nepaliks abejingų, bet tik tuo atveju, jei atlikėjai tikrai sugebės gerai atlikti kūrinį. Kitu atveju koncertas rizikuoja tapti tik smalsumą keliančiu, o ne muzikaliai džiuginančiu įvykiu.

Modernioji muzika – padarykite ją magiška

Jei į programą ketinate įtraukti moderniosios muzikos kūrinių, pasirūpinkite, kad klasytojui ji būtų pristatyta. Paašikinkite, kaip kūrinys yra sukurtas, kaip veikia ir ko klausytis. Netgi Messiaeno Apparition de l'Eglise Eternelle gali būti per didelis iššūkis klausytojui, kuris nežino, ko tikėtis. Tačiau jei jūs žodžiu paruošiate auditoriją taip, kad jų vaizduotė sektų tuos grėsmingus, tirštus ir galingus akordus, rezultate gausis nuostabus patyrimas. Tą patį galimą pasakyti ir apie Messiaeno Transport de joie.

Stephen Paulus kūriniai yra lengvai priimami publikos. Jo Four Temperaments turi potencialo. Kaip Richard Purvis? Nepamirškite Dan Locklair muzikos. Jei turite galimybę kocertuoti su geru pučiamųjų bei mušamųjų ansambliu, Ron Nelson Pebble Beach Sojourn yra laimėtojas. Po jo, žmonės šauks iš džiaugsmo.

Teužgroja orkestras – visiems patinka maršas

Ar jūsų bendruomenėje yra orkestras? Vietinio universiteto ar koledžo pučiamųjų orkestras su geru atlikėju galėtų sukurti kažką didingo. Nieko nėra geresnio, o be to klausytojų auditorija prasiplėstų orkestro narių draugais ir artimaisiais. Praturtinkite koncerto programą keliais vargonų solo kūriniais ir – BUM! Viskas priklauso nuo atlikėjų meistriškumo. Keletas Elgar Pomp and Circumstance maršų (ne tik pirmasis), kaip ir Walton Crown Imperial kulminacijoje turi vargonų partiją. Jei atlikėjų meistriškumo lygis yra tikrai neblogas, jie turėtų susidoroti su Karg-Elert, Dupré, Widor ir Campra kūriniais vargonams ir pučiamiesiems (kaip ir su Arthur Wills The Vikings iš Fenlands Suite arba Alfred Reed Hallelujah Laudamus Te).

Prisiminkite, kaip Virgil Fox bendraudavo su publika [Virgil Fox buvo XX a. vidurio amerikiečių vargonininkas, padaręs didžiulę įtaką vargonų populiarumui JAV (P.G.)]. Fox niekada nebuvo nuobodus. Jis dažniausiai žmonėms paašikindavo dalykus, kurie vargonininkui galėdavo pasirodyti savaime suprantami. Tiesiog prisiminkite, kad bendraujate su žmonėmis, kurie galbūt nieko nežino apie vargonus, ir tai reikia padaryti taip, kad juos sudomintumėte. Jei tai padarysite tinkamai, mėgėjai ar atsitiktiniai klausytojai liks labai patenkinti.

Ką pasėjot, tą ir pjaukit

Prieš baigiant koncertą nepamirškite padėkoti klausytojams, kad atėjo, ir pakvieskite į kitą koncertą (nepamirškite pranešti laiko ir vietos). Jei norite turėti elektroninių paštų adresus pasirūpinkite, kad prie koncerto programos būtų anketa. Neleiskite klausytojui išeiti be informacijos apie būsimus renginius. Neleiskite klausytojui prarasti susidomėjimo vargonais taip greitai, kaip jį sukėlėte.

Vertė ir parengė Paulius Grigonis

ORGANOPOLIO AIDAI

Baigiantis 2009 metams gruodžio mėn. 27, 28 ir 29 dienomis Vilnius skambėjo keistais vargonų garsais, sklidusiais iš septynių miesto bažnyčių: Šv. Kryžiaus (bonifratru), Šv. Kryžiaus Atradimo

(Kalvarijų), Visų Šventųjų, Šv. Teresės, Šv. Ignoto, Evangelikų liuteronų ir Šv. Jonų. Unikalią kompoziciją septynių bažnyčių vargonams „Vargonų miestas ir geležinio vilko staugimas“ sukūrė kompozitorius iš Linco Georgas Nussbaumeris. Viešėdint Vilniuje ir nuo kalvos pamačius visą slėnį nusėtą bažnyčių bokštais, menininkui kilo mintis, kad jose sakmbančių vargonų garsus sujungti į vieną kūrinį – tam tikrą vargonų simfoniją. Kiekvieną vakarą vilniečiai ir miesto svečiai S. Moniuškos skvere, esančiame prie Šv. Kotrynos bažnyčios galėjo klausytis vienu metu tiesiogiai transliuojamų garsų iš visų septynių miesto bažnyčių. Klausytojai buvo vaišunami karšta arbata, o dideliame ekrane stebėti iš anksto repeticijose nufilmuotus vaizdus, iliustruojančius atliekamą muziką. Projekte dalyvavo žinomi Lietuvoje vargonininkai: Balys Vaitkus, Jurgita Kazakevičiūtė, Vidas Pinkevičius, Renata Moraitė, Jūratė Landsbergytė, Agnė Petruškevičiūtė, Dovilė Savickaitė, Indrė Gerikaitė ir Dainius Sverdiolas. Tai buvo vienas paskutinių Vilniaus Europos kultūros sostinės renginių, organizuotas Viešosios įstaigos „Vilniaus festivaliai“. Skaitytojams pateikiame keletą projekto dalyvavusių vargonininkų minčių.

Jūratė Landsbergytė

Įspūdžiai apie kūrinį labai pozityvūs, nes jis atskleidžia vargonų ir vargonininkų, kurie paprastai nematomi, tokiu rakursu, sąlyčio, buvimo muzikoje esmę, egzistencinę erdvę. Tai, kas įtraukia ir užburia, bažnyčios skliautų paslaptį ir didybę, joje gimstancią kūrybą. Todėl projektas arba šis kūrinys man atrodo labai pavykęs, ne išraiškos tobulumu, bet jos esmė - žmogaus buvimu muzikoje kaip dvasios erdveje. Kokią reikšmę tai turi Vilniaus vargonų kulturai? Be abejo, tai turi didelę reikšmę, nes pažadino žmonių susidomėjimą vargonais, pamatytas Vilniaus vertybes - bažnyčių erdves, jų unikalumą. Čia ne tiek svarbu garso kokybė, dėl kurios nuolat ginčijamasi (pvz., projekte dalyvavo ir kompiuteriniai vargonai), kiek sąlytis su garsu, pats gausmo variavimas, tai futuristinis požiūris, apjungiantis, ne

skaldantis vargonininkų darbo vaisius, peržengiantis laikus ir erdves į begalinį pasaulio kontinuumą... O Vilniui tai svarbu, nes tai Vilniaus bažnyčių grožio stebuklas, tarsi nuvalytas senovės skulptūros veidas - instrumento raiška, gausmas, iš kurio rūkų išnyra kūrybos bokštai - Bachas, Čiurlionis... Ar Vilnius vargonų miestas? Į tai irgi galima atsakyti tik „taip“, nors čia dar galėtų būti daug daugiau sustiprinta vargonų kultūra, tiksliau - išplėsta, daugiau festivalių, projektų, susijusių su vargonais (dabar tėra vienas Kristupo festivalis vasarą), ir koncertinio sezono metu, ir daugiau galeėtų būti parodoma vaizdų, susijusių su vargonais - tuo šis projektas ypač sukėlė pasigėrėjimą, bažnyčių vidaus ir išorės rakursais, nes mes nematome to grožio ir didybės, virš laiko tvyrančios dvasios nei televizijos, nei kituose ekranuose... Be vargonų kultūra „dūsta“, jai reikia naujo kvėpavimo.

Dovilė Savickaitė

Įspūdžiai kuo geriausi. Gal buvo kiek netikėta atlikti tokį tikrai modernų kūrinį, bet smagumas buvo tame, kad vėl, pagaliau vargonininkai gali groti kartu, kad ir iš skirtingų bažnyčių, susitikti bent jau internetinėje erdveje. Manau, socialine prasme (bendrystės idėja) man buvo svarbesnė už kūrinio meninę idėją. Svarbesnė, bet nesakau, kad vertingesnė. Kūrinys kaip toks man irgi labai patiko - paprastomis priemonėmis pasiekiamas netikėtas rezultatas.

Labiausiai šiame projekte išvelgiau tą bendrumo reikšmę. Ir šiaip, manau, kad didelė reikšmė - sukėlė daug diskusijų, žmonės suko galvą, kaip gi čia atrodys, kaip tai įmanoma. Buvo didelė intriga, ir manau, kad vargonų gyvenimui tai labai į naudą. Publika jau seniai nebesidomi šiuo instrumentu, arba jei ir domėtusi, jai nepasiūloma jokių naujovių, vis tie patys ir tie patys kūriniai, ansambliai, iš tiesų apmiręs vargonininkų gyvenimas, visi bijo rizikuoti, ieškoti naujovių. O tai buvo kaip koks šaltas dušas.

Ar Vilnius yra vargonų miestas? Sakyčiau, kad labai įmigęs vargonų miestas. Gal šiuo kauksmu galėtume bent kiek jį pažadinti. O būti vargonų miestu jis TIKRAI galėtų. Tik patiems vargonininkams reikėtų kur kas labiau pasistengti...

Vidas Pinkevičius

Turiu prisipažinti, kad mane truputį neramino tai, kaip Vilniaus vargonai atlaikys tuos daugkartinius pūstuvo junginėjimus. Tačiau, laimei viskas pasibaigė gerai. Man asmeniškai vertinti tokį kūrinį, kaip G.Nussbaumerio „Vargonų miestas“ yra gana sudėtinga dar ir dėl to, kad aš, kaip ir daugelis projekte dalyvavusių vargonininkų neturėjau galimybės išgirsti galutinio rezultato, t.y. pamatyti ir išgirsti šį kūrinį taip, kaip jis buvo transliuojamas į Moniuškos skverą prie šv. Kotrynos bažnyčios. Skvere susirinkę klausytojai grojant muzikai, matė ir video projekciją, kurioje išradingai buvo rodomi visi tuo metu vargonuojantys atlikėjai. Kiek teko girdėti iš klausytojų, šie vaizdai gerokai papildė skambėjusius garsus ir palengvino klausytojams šio kūrinio suvokimą.

Be to, vargonų garso balansas, tiesiogiai siunčiamas internetu iš bažnyčių į Moniuškos skverą garso operatorių, padedant ir pačiam kompozitoriui, buvo manipuliuojamas. Iš tiesų tai padėdavo išryškinti reikiamus vargoninio repertuaro fragmentus, kad nesigautų ištisas „murzinas“ gaudesys. Beje, gali būti, kad kilsiančių problemų dėl balanso tarp fono gaudesių ir repertuaro ištraukų pats kompozitorius iš anksto nenumatė, nes jau po pirmo vakaro atlikėjai buvo paprašyti gerokai pritildyti foninį gaudimą, išimant kai kuriuos pieštukus ir pritildant atraeilių manualų registrus.

Sutinku su po pirmojo vakaro dailininko Aloyzo Stasiulevičiaus išsakyta mintimi, kad šio vakaro įspūdį galima palyginti su tapybos darbu, įneštu į juodą, neapšviestą kambarį – buvo girdimas tik ištisinis gaudesys ir triukšmas.

Tačiau kaip minėjau, kompozitorius sureagavo į iškilusias balanso problemas ir įspūdis po antro ir trečio vakaro buvo daug kartų geresnis. Galiu spėti, kad ypatingai šis kūrinys turėjo patikti ir iš jo įkvėpimo pasisemti galėjo panašių eksperimentų nevengiantys kompozitoriai. Pripratusiems prie tradicinės vargonų muzikos žmonėms, kaip ir dera, teko gerokai pasukti galvą, kaip reaguoti į tokią muziką. Nežiūrint to, nieko pernelyg šokiruojančio šiame projekte nebuvo ir bažnyčių sakralumas tikrai neturėjo būti pažeistas. Tiesiog klausytojai, kaip ir atlikėjai turėjo galimybę atsiriboti nuo savo išankstinių sampratų apie muziką ir pabandyti pajauti tokio kūrinio sukeltą efektą.

Sunku pasakyti, kokią išliekamąją vertę turės šis kūrinys. Kaip visada, geriausias vertintojas bus laikas. Tik viena aišku jau dabar – vargonai nėra atgyvenęs instrumentas. Jam ir šiandien gali būti kuriama aktuali ir gyvybinga muzika. Tebūnie šis projektas kaip paskatinimas Lietuvos kompozitoriams prisiminti vargonus savo kūryboje. Visai tikėtina, kad būtent „Organopolio“ dėka bus sukurta naujų lietuviškos vargonų muzikos opusų, nuo kurių atlikimo vargonų pūstuvai neužsieds, kaip kitados atsitiko Geteborge. O ir klausytojai yra išsiilgę paslaptųjų vargonų garsų. Tai buvo akivaizdu jau vien todėl, kad nepaisant prasto oro, žmonės visus tris vakarus gausiai rinkosi Moniuškos skvere. Ar daug iš jų išbuvo iki renginio pabaigos – kitas klausimas.

Ar Vilnius vargonų miestas? Dar ne. Manau, kad reikia dar daug ką nuveikti, kad Vilnius galėtų taip vadintis. Tik visų mūsų vargonininkų švietėjiškų pastangų dėka kada nors galėsime pasiekti situaciją, kai kiekvienas taksistas žinotų kurioje bažnyčioje stovi tie legendiniai Casparinio 1776 metų vargonai. O tai nėra visai nepagrįsta mintis. Pavyzdžiui per garsiųjų Geteborgo šiaurės Vokietijos baroko vargonų inauguracijos iškilmes 2000-aisiais švedams pavyko pasiekti, kad kiekvienas Geteborgo taksi vairuotojas žinojo, kas ir kur tuo metu vyko šiame mieste. Dabartinės informacinės visuomenės laikais paprasčiausiai žodis „VARGONAI“ žiniasklaidoje turi skambėti kuo dažniau, gal net kartą ar kelis kartus per savaitę. Ir kas, jei ne mes patys, vargonininkai, turime tuo rūpintis, jeigu norime išsaugoti šią garbingą profesiją ir instrumentą ateities kartoms.

Kalbino Paulius Grigonis

PRAKTINIS VAMZDINIŲ VARGONŲ ĮSIGIJIMO VADOVAS PAGAL APOBA (The Associated Pipe Organ Builders of America)

Jau penkis šimtus metų vamzdiniai vargonai formavo pamaldų muzikinę struktūrą. Joks kitas muzikos instrumentas negali taip efektingai pritarti ir palaikyti balsų giesmėse, dainose bei

choraluose kaip vargonai. Didžiulis garsinis laukas sukurtas vargonų gaudesio apjuosia ir lydi bendruomeninį bei chorinį giedojimą. Modernūs elektroniniai vargonai gali tik bandyti atkurti kompleksišką vamzdžių skambesį, elektroniniai garsai sklindantys iš garsiakalbių negali susilyginti su tikru vamzdinių vargonų garsu.

Didingas pritarimas bendruomeniniam giedojimui yra pagrindinė vamzdinių vargonų funkcija, todėl, kad šiose puikiose giesmėse, bendruomenė susijungia į vieną balsą. Pamokslo, chorinės muzikos, preliudo ir postliudo metu, bendruomenė paprasčiausiai klausosi, o bendruomeninių giesmių metu, bendruomenė pakyla ir kartu gieda savo tikėjimo liudijimą. Bendruomenė, kuri karštai gieda gali patirti pamaldų pilnatvę ir apsijungia giesmėje.

Nuo pat vargonų egzistavimo pradžios kompozitoriai kūrė šiam instrumentui kūrinus. Ši graži tradicija tęsiasi, nes nauja vargonų muzika kuriama ir mūsų laikais. Nuo tada, kai bažnyčios pradėjo naudoti vargonus ir chorus, kompozitoriai kuria himnus, choralus, mišias, pasijas ir kantatas jiems atlikti. Šis turtingas muzikos šaltinis, skirtas pamaldoms, nuolat papildomas šiuolaikine muzika. Vamzdiniai vargonai buvo ir tebėra nesibaigiantis įkvėpimo šaltinis kompozitoriams, kuriantiems bažnyčiai.

Nesusipratimas yra manyti, jog vamzdiniai vargonai gali atlikti tik „seną“ arba „tradicinę“ muziką, o tik elektroniniais vargonais galima tinkamai atlikti šiuolaikinę muziką. Visa dabartinė ir moderni muzikinė klavišinė technika, gali būti sėkmingai naudojama vamzdiniuose vargonuose per muzikos instrumento skaitmeninį įtaisą (angl. MIDI).

Vamzdiniai vargonai gali būti nuostabus jūsų sakralios architektūros papildymas. Per amžius architektai ir statytojai bendradarbiavo su vargonų meistras kuriant nepaprastus meno kūrinus, pradedant nuo įspūdingų instrumentų didžiosiose katedrose iki mažų vamzdinių vargonėlių koplyčiose ir misijose.

Mūsų žiniomis, seniausi tebenaudojami vamzdiniai vargonai stovi Sione, Šveicarijoje, jie buvo pastatyti 1390. Prižiūrimi, vamzdiniai vargonai gali tarnauti bažnyčiai neribotą laiką.

Muzikinis turtingumas ir garso aiškumas vamzdiniuose vargonuose gaunamas dėl to, kad kiekvienas vamzdis turi tik jam vienam būdingą, unikalų garsą. Kiekvienas vamzdis prisitaiko prie akustinės, muzikinės bei architektūrinės aplinkos. Be to, daugiaspalvis garsas gaunamas derinant skirtingus vamzdžius sukuria nepaprastą garso gilumą ir dimensiją.

Kartu su vamzdiniais vargonais, 500 metų menas ir mokslas ateina į jūsų bendruomenę. Šis projektas nebus lengvas, pareikalaus iš bendruomenės laiko, pinigų, pastangų ir kantrybės. Nepaisant to, daugybė bažnyčių patyrė, kad visi šie iššūkiai verti to, ką bendruomenei duoda vamzdiniai vargonai.

Norint įsigyti vamzdinius vargonus, bendruomenė pirmiausiai suformuoja naujų vamzdinių vargonų įsigijimą kaip oficialų bažnyčios projektą, įpareigoja suformuoti vargonų komitetą, kuris išvystys planą, kaip įsigyti vamzdinius vargonus.

Jūsų vargonininkas, kitų bažnyčių vargonininkai ar vietinio koledžo vargonų profesorius gali jums pasiūlyti, su kuriais vargonų statytojais kontaktuoti. Siūlytume apsiriboti šešiais vargonų meistras, nes kitu atveju galite būti „užversti“ informacija ir nesibaigiančiomis galimybėmis.

Vargonų komiteto sukūrimas

1. Norint suformuoti vargonų paieškos komitetą jums gali reikėti specifinių įgaliojimų. Būtinai apsvarstykite šį klausimą su jūsų pastoriumi ir bendruomenės taryba tam, kad išvengtumėte galimų nesusipratimų;

2. Mažą komitetą paprastai yra lengviau valdyti negu didelį. Mažą komitetą lengviau vežtis į vargonų keliones, taip pat mažoje grupėje lengviau susitarti;

3. Rūpestingai rinkitės žmones. Komiteto nariai turi būti protingi, skirtingų profesijų, atviri pasiūlymams ir objektyvūs. Tam tikri žmonės, bet kurioje bendruomenėje gali džiaugtis visų pagarba, nes jie yra patikimi, lengvai dirbantys su kitais ir turi svarų vertinimą. Tokie žmonės yra idealūs komiteto nariai, nes bendruomenė pasitikės jų sprendimais;

4. Jeigu žinote, kad bažnyčioje yra labai gerbiamas narys, kuris smarkiai nusistatęs prieš naujus vargonus, įtraukite tokį asmenį į vargonų komitetą. Geriau, kad toks žmogus vadovautųsi tikrais faktais, o ne gandais ir nuogirdomis. Dažnai žmogaus nuomonė gali pasikeisti, jis gali tapti advokatu, o ne antagonistu;

5. Kadangi jums tikriausiai prireiks surinkti lėšų vargonams, būtų gerai į komitetą įtraukti žmonių, kurie norėtų ir galėtų paaukoti daugiau, nei vidutiniškai, vargonų fondui, taip parodydami pavyzdį kitiems.

Suformavus komitetą

1. Nusistatykite vargonų komiteto tikslus ir suplanuokite laiką komiteto darbui. Tikslai gali būti apibrėžti sudarant sąrašą kuo vargonai praturtins ir sustiprins bendruomenines pamaldas. Taip pat sąrašė galėtų būti tokie punktai kaip muzikinis stilius, vizualinis efektas bažnyčiai, realus instrumento dydis ir reikalinga erdvė, vargonų funkcionavimo trukmė ir kaina;

2. Prieš pradėdant darbus būkite įsitikinę komiteto autoritetu. Ar jums suteikta atsakomybė nuspręsti kokios rūšies vamzdiniai vargonai ir koks vargonų statytojas geriausiai tarnautų bažnyčiai? O gal jūs tiesiog surinksite reikalingą informaciją ir perduosite ją bažnyčios tarybos sprendimui. Jeigu jūsų komiteto užduotis yra priimti sprendimą dėl naujų vargonų pirkimo, paprašykite bažnyčios tarybos iš anksto dokumentuoti jų palaikymą jūsų komiteto sprendimui ir jeigu reikia nusiųsti jį bendruomenei patvirtinti;

3. Labai svarbu suprasti jūsų bažnyčios komandos grandinę. Žinokite iš anksto apie sprendimą – kas privalės galutinai nuspręsti;

4. Suteikite pakankamai galimybių komiteto nariams sužinoti apie įvairius vargonus. Apsilankykite kitose bažnyčiose, studijuokite knygas ir video medžiagą apie vamzdinius vargonus ir jų statybą. Pasiklausykite vargonų muzikos įrašų ir Pipe Dreams laidos, paskaitykite pagrindinius periodinius straipsnius apie vamzdinius vargonus, jų muziką, pamaldas bei lankykitės vamzdinių vargonų muzikos koncertuose kitose bažnyčiose;

5. Praveskite komiteto susitikimus tvarkingai, konstruktyviai, tikslingai panaudojant susitikimams skirtą laiką. Paruoškite tikslią darbotvarkę ir jos kryptingai laikykitės;

6. Stenkitės gauti pagalbą iš vargonų profesoriaus ar vargonų statytojo, kad jie padėtų jūsų komitetui ir sukonkretintų tikslus jums vykdant paruošiamuosius darbus;

7. Nuspręskite, kokio tipo traktūros vargonai labiausiai tiktų jūsų bažnyčios muzikos programai ir stenkitės gauti pasiūlymus iš maždaug trijų vargonų meistrų, statančių tokius instrumentus. Kuo daugiau pasiūlymų turėsite, tuo sunkiau bus apsispręsti, kas būtų geriausia;

8. Turėkite omenyje, kad tie, kas siūlo daugiausiai vamzdžių už tą pačią kainą nebūtinai bus geriausi. Tokie veiksniai kaip medžiagų kokybė, meistriškumas, vargonų meistro dirbtuvių vieta, aptarnavimas ateityje ir kt. turės įtakos jūsų galutiniam apsisprendimui. Tam, kad jūsų vertinimas būtų pagrįstas, lygindami įvairius pasiūlymus, kreipkite dėmesį į tuos pačius parametrus;

9. Jūsų apsisprendimas turi būti konkretus. Jeigu jūsų bažnyčioje kažkas kitas priims galutinį sprendimą, ir jeigu tam kažkam paliksime keletą variantų, jie neišvengiamai priims ne tokį sprendimą, kurio jūs tikėjotės. Jūsų komitetas turi pateikti tik vieną rekomendaciją. Kitu atveju netgi geranoriškai nusiteikę bendruomenės atstovai gali niekais paversti visą sunkų vargonų komiteto darbą;

10. Neatmeskite gero vargonų meistro pasiūlymo tik dėl to, kad jis negali suteikti garantijos. Jeigu jūsų bažnyčia nori finansinės apsaugos, su vargonų meistru derėkitės dėl plano, kuris atitiktų jūsų poreikius;

11. Kai jau nuspręsite dėl vargonų meistro, paprašykite jo pateikti savo paskutinių 5 metų klientų sąrašą;

12. Prieš pradėdant rinkti pinigus ypač svarbu atrinkti meistrą ir apibrėžti tikslius siūlomų vargonų duomenis. Žmonės aukoja tam, ką jie gali įsivaizduoti iš to, ką jiems parodote, o ne tam, ką jie patys turi numanyti;

13. Ar jums reikės konsultanto? Daug bažnyčių išsiverčia ir be jo. Kita vertus, kvalifikuotas konsultantas gali padėti suteikdamas informacijos komiteto nariams ir išplėsdamas jų akiratį. Jeigu jūs iš tikrųjų nuspręsite pasisamdyti konsultantą, išsiaiškinkite jo kvalifikacijas, nuo pat pradžių apibrėžkite konsultavimo mokesťį ir apklauskite kitas bažnyčias, kurios samdėsi šį konsultantą. Taip pat vargonų dėstytojai ir nusimanantys vargonininkai gali konsultuoti tam tikrais atvejais. Vargonų meistro profesijos prigimtis reikalauja, kad jie išmanytų akustiką, inžineriją, taip pat visas sferas, kurios susijusios su vamzdinių vargonų planavimu, statyba ir įrengimu.

Bus daugiau

Vertė ir parengė Aušra Motūzaitė-Pinkevičienė

SUSIPAŽINKITE SU KRETINGOS VIEŠPATIES APSIREIŠKIMO ŠVČ. MERGELEI MARIJAI BAŽNYČIOS PRANCIŠKONŲ KANKINIŲ KOPLYČIOS POZITYVU

Rimantas Gučas

Daugelis besilankančiųjų Lietuvoje vargonų žinovų, pamačiusių pozityvą Kretingos bažnyčioje, vienbalsiai pripažįsta jį esant vienu įdomiausių, vertingiausių ir gražiausių Lietuvos istorinių vargonų.

Į Kretingą šie vargonai, tiksliau, pozityvas atkeltas iš Gintališkės bažnyčios esančios Žemaitijoje, netoli Platelių.

Pirmoji bažnyčia Gintališkėje buvusi pastatyta apie 1730 m., o 1778 m. naują bažnyčią pastatė Mykolas Pacas.

Žinių apie vargonus joje iš XVIII a. dar nėra pavykę aptikti, bet XIX a. inventoriuose jie minimi nekartą, vadinant tai vargonais, tai pozityvu. Pirmieji duomenys turimi iš 1806 m. Tų metų inventoriuje minima bažnyčioje buvus seną, bet dar tinkamą pagroti 6 registrų pozityvą. Nuo 1826 m. minimi 8 registrų vargonai, o 1856 m. inventoriuje pažymima šiuos vargonus buvus su Trompetu. Nežinia, ar minimas tas pats pozityvas, ar ne – nesutampa registrų skaičius. Tačiau senuose inventoriuose klaidų pasitaikydavo gana dažnai. Viena aišku – 1826 m. tikrai jau būta dabartinio pozityvo. Greičiausiai šis pozityvas pateko į bažnyčia jau nebe naujas, tačiau kada ir iš kur, tegalime spėlioti.

1896 m. bažnyčia buvusi perstatyta, choras pasidaręs vargonams seniesiems vargonams per žemas, tad nuo jų buvo nuardyti centrinio laukelio karnizai. Galiausiai vargonai buvo nustumti į choro kampą, o jo centre XX a. pr. naujus vargonus pastatė Martynas Masalskis iš Panevėžio.

1994 m. važinėjome po Žemaitiją su svečiais iš užsienių, Göranu Grahnu iš Švedijos ir Andrew McCrea iš Anglijos. Mėgavomės tuomet dar neseniai atgauta Lietuvos laisve ir galimybe be suvaržymų keliauti kur nori. Nuostabiai gražioje medinėje Gintališkės bažnytėlėje iš karto atkreipėme dėmesį į vargonus, tiksliau, jų liekanas, stovinčias choro kampe. Tai buvo aprinta, kreida nudažyta spinta, prospektu nusukta į sieną. Vamzdyno nesimatė, jo vietoje buvo pridėta visokių nereikalingų daiktų. Panašu, kad vargonai naudoti kaip šiukšlių dėžė. Greičiausiai jie taip ir išstovėjo nejudinami beveik šimtą metų. Ir tai didelė laimė. Jeigu kas nors būtų sumanęs daryti tvarką arba šiuos vargonus taisyti, esu tikras, dabar jų tokių nebeturėtume.

Beje, kelionių po Baltijos šalis „atradimus“ A. McCrea ir G. Grahnas aprašė Anglijoje leidžiamame vargonų almanache. [McCrea, Andrew & Grahm, Göran. Towards a history of organ – building in the Baltic States. “The organ yearbook XXVI (1996), Londonas]. Šis jų straipsnis iki šiol

minimas ir cituojamas pasaulio specialiojoje spaudoje. Gintališkės pozityvas jame gana plačiai aprašytas, pridėta jo nuotrauka.

Vis dėlto liūdna buvo matyti tokį įdomų ir vertingą instrumentą apleistą, išdraskytą, prišnerkštą. Laimė, netrukus nušvito galimybė jį prikelti. Tuo metu broliai pranciškonai ieškojo tikrų vargonų restauruojamai Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčiai. Pasiūliau pabandyti restauruoti užmestą Gintališkės bažnyčios pozityvą.

2001 m. Kretingos pranciškonai jį perėmė, ir tų pačių metų rugsėjo mėnesį jis buvo perkeltas į UAB Vilniaus vargonų dirbtuvę. Čia jis porą metų buvo saugojamas ir tyrinėjamas. Nuodugniai apžiūrėjus ir surūšiaavus dalis, paaiškėjo, kad išliko ne taip jau mažai.

Pirmiausia, išliko sena jų spinta, tiesa, be kai kurių, tačiau gana lengvai atkuriamų dalių. Išliko oro skirstymo dėžė su visais tilteliais, laikikliais, sklendėmis, vožtuvais, taip pat ir traktūros skirstymo lenta bei aplupinėta klaviatūra. Tačiau ant vieno, paties kraštinio (c³) klavišo išliko tvarkingas, dailiai papuoštas juodmedžio antdėklas. Pagal jį buvo galima atkurti visą klaviatūrą. Vamzdžiai, išskyrus didžiąją registro Flauto major oktavą, buvę metaliniai. Radome tik tris išlikusius atvirus cilindrinis metalo vamzdelius. Savo vietoje buvo šeši iš buvusių aštuonių medžio vamzdžių. Medžio vamzdžiai jau nuo pat pradžių buvo sutvirtinti popieriaus juostelėmis. Šios juostelės buvo iškirptos iš senos vokiškos knygos lapo. Tai liudija, kad juos dirbo vokiečių meistras, gal iš Mažosios Lietuvos, gal iš Kuršo. Svarbiausia, kad išliko beveik visi liežuvėlinio registro kelmai su pūstukais ir liežuvėliais. Juk paprastai pirmiausia pražudomi kaip tik liežuvėliniai registrai. Radome vieną (!) liežuvėlinio registro rezonatorių, patį mažiausią (tono c³). Šis rezonatorius yra cilindrinės formos. Tiek sename inventoriuje, tiek pagal užrašą ant vargonų šis registras buvo pavadintas Trompetu. Tačiau įprastinių Trompetų rezonatoriai būna su piltuvėlio pavidalo rezonatoriais. Toks registras cilindrinio rezonatoriumi, koks rastas Gintališkės pozityve, klasikiniame 1619 m. Michaelio Praetorijaus veikale „Syntagma musicum“ vadinamas Zinck.

Taigi, nors vamzdžių tebuvo išlikę visai nedaug, duomenų pakako atkurti ir pozityvo dispoziciją, ir nustatyti buvusių vamzdžių medžiagas ir dydžius. Juoba išlikę visi tilteliai su vamzdžių laikikliais. Taigi, žinant pėdų ilgį, nesunku nustatyti buvusius vamzdžių skersmenis. Oro skirstymo dėžė padalinta į dvi dalis – bosą ir diskantą. Lietuvoje tai retas dalykas. Be šio pozityvo, žinoma XVIII a. pirmoje pusėje panašų instrumentą buvus Ramygalos bažnyčioje.

Buvęs Gintališkės, dab. Kretingos pozityvas turi, kaip pozityvams ir dera, vieną manualą. Pedalų jis neturi. Pozityvai su pedalais Lietuvoje buvo didžiausia retenybė. Manualo apimtis yra C, D, E, F, G, A, B, H, c - c³. Kaip matome, didžioji oktava neturi pustonų. Tokia oktava vadinama trumpąja. Iki XVIII a. vidurio daugelis vargonų turėjo trumpąją oktavą. Lietuvoje taip pat yra išlikę keli vargonai, arba bent jų liekanos su tokia oktava (Varniai, Batakliai, Tūbinės, Šešuoliai).

Pozityvo bosinėje pusėje yra septyni registrai, o diskantinėje – aštuoni:

Bosas C – h	Principal (4p.)	Diskantas c ¹ - c ³	Principal
	Flet Major		Flet Major
	Octava (2p.)		Octava
	Flet Minor		Unda Maris
	Tertia		Flet Minor
	Mixtura		Tertia
	Trompete		Mixtura
			Trompete

Tik diskantinėje pusėje yra registras Unda Maris. Jis derinamas kiek aukščiau, nekaip kiti registrai, ir sujungtas drauge su kitais, skleidžia banguojantį garsą ir paprastai naudojamas solo melodijai atlikti. Unda Maris lotyniškai reiškia jūros banga.

Restauruojant pozityvą kilo daug klausimų. Ne į visus pavyko rasti atsakymus. Kelias valandas kruopščiai tyrinėję išardytą pozityvą švedų specialistai Göranas Grahnas Axelis Unnerbäckas ir Matsas Arvidssonas galų gale turėjo pripažinti, kad neatsakytų klausimų tik padaugėjo.

Aišku, kad pozityvas buvo perdirbinėjamas, gal ir ne kartą.

Štai bosiniame oro skirstymo dėžės gale yra papildomas narvelis su vožtuvu, o tiltelyje – stačiakampė skylė. Į ją buvęs įstatytas medinis ortakis, išvestas į viršų. Apatinėje pozityvo spintos dalyje tebėra ir rankena tam vožtuvui atidaryti. Atrodytų, visa tai yra įprastinis varpelių žvaigždės valdymo įrenginys. Tačiau vargonų spintos viršutinėje dalyje, lubose varpelių žvaigždės pėdsakų nepastebėjome. Arba vėl: vargonų išorėje, šonuose yra charakteringos išpjovos, kuriose greičiausiai stovėta akustinio būgno vamzdžių. Apatinėje dalyje yra ir atitinkama rankena šiam registrai įjungti, ir sename ortakyje tam tyčia padarytas atsišakojimas. Tačiau nėra jokių pėdsakų pro kur būtų galėję būti išvesti ortakiai į išorę, į šiuos vamzdžius.

Neišliko ir pirmą kartą dumplės, tačiau iš įvairių pėdsakų pavyko nustatyti jas buvus viduje pozityvo spintos. Restauruojant pozityvą, dumplės buvo padarytos naujos, pleištinės.

Pozityvą restauravo UAB Vilniaus vargonų dirbtuvė (vad. Rimantas Gučas) 2003 - 2004 m. Oro skirstymo dėžė, kur suskilusi, buvo perklijuota, pakeistos visos odinės dalys. Pagal išlikusį pavyzdį atkurta juodmedžio klaviatūra, sutvarkyta traktūra, padaryti du trūkstanti medžio vamzdžiai, likę restauruoti (perklijuoti, pakeista kamščių oda). Metalų vamzdžius padirbo ir liežuvėlinį registrą restauravo, taip pat visus vargonus intonavo ir suderino Ugalės (Latvija) vargonų dirbtuvė, jos vadovas Janis Kalninis. Derinimo aukštis parinktas pagal išlikusius medžio vamzdžius ir yra maždaug pustonių aukštesnis už įprastinį kamertoną (462 Hz esant temperatūrai +15°C). Taip pat ir suderinta pagal senovinį, vad. Praetorijaus derinimą.

Vienintelis išlikęs sumaitotas registro Principal vamzdis vargonų prospekte pasirodė beturįs Lietuvoje daugiau nesutiktus papuošimus. Jis buvo rūpestingai restauruotas, o naujieji padaryti pagal jį.

Įdomus ir sudėtingas darbas buvo pačios pozityvo spintos restauravimas. Gintališkės bažnyčioje pozityvas stovėjęs dažytas baltai, nepatvariais kreidininiais dažais. Pradėjus valyti prospektą paaiškėjo, kad po šiais dažais yra senesni sluoksniai. O pradžioje prospektas buvęs žalias, ištapytas spalvotais augaliniais ornamentais. Karnizai ir apatinė spintos dalis buvę tamsiai raudoni. Prityręs restauratorius Robertas Butkus dirbo ne vieną mėnesį, kol pavyko atidengti pirminį sluoksnį ir jį tinkamai užkonservuoti bei retušuoti. Ant prospekto vidurinės dalies rasta tais pačiais dažais rašyta data – 1744. Taigi, Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios Pranciškonų kankinių koplyčios vargonai yra seniausi datuoti Lietuvoje. Tačiau yra pagrindo manyti, kad pozityvas yra padarytas dar XVII a., o 1744 m. yra jų perdirbimo data. Beje, ji beveik sutampa su pirmosios Gintališkės bažnyčios pastatymo metais – 1730. Po to pozityvas buvo nekartą perdažinėjamas aliejiniiais arba klijiniais dažais. Žinoma, kad XIX a. viduryje buvęs daromas nemažas pozityvo remontas, greičiausiai tuomet jis ir buvęs uždažytas klijiniais dažais. Nugaros durelės virš klaviatūros bei pačios klaviatūros dangtis buvo dar ir dekoruoti liaudišku ornamentu. Restauruojant pozityvą, jo prospektas ir šonai buvo atidengti iki pirminio sluoksnio, o minėtos durelės paliktos liaudiškos. Atsižvelgiant į tai, kad vargonų durelių klijinė tapyba yra nepatvari, o durelės nuolatos bus vargonininkų liečiamos rankomis, išorinė durelių pusė, o taip pat klaviatūros dangčio dalį su tapybos liekanomis uždengtos organiniu stiklu.

Prospekto drožiniai neišliko. Tačiau pagal pėdsakus (likusias neuždažytas vietas) buvo matyti, kokio dydžio jie yra buvę. Kadangi tokie vargonai be drožinių atrodo nykiai, buvo išdrožti tokio pat dydžio nauji. Tai – žinomo medžio restauratoriaus Virginijaus Stanciko darbas. Drožiniai ažuoliniai, paviršius paliktas gryno medžio, tuo būdu tarsi pabrėžiamas provizorinis šių drožinių pobūdis.

Amato požiūriu Kretingos pozityvo kokybė yra aukšta. Aišku, kad jis padirbtas gero meistro dirbtuvėje. Šis meistras priklausė Karaliaučiaus vargonų statybos tradicijai, tačiau yra ir kitos kilmės, pvz. Kuršo tikimybė.

Savo skambesiu šie vargonai daro autentiško istorinio instrumento įspūdį. Jie akivaizdžiai parodo, kokią svarbą vaidmenį atlieka vargonų mechaninė dalis, jos funkcionavimo ypatybės. Taip pat, žinoma, svarbus ir vamzdžių padirbimo būdas, derinimas, intonavimas. Tačiau ne paskutinis vaidmuo tenka ir senai mechanikai, įvairiomis savo ypatybėmis paryškinančiai istorinį vargonų charakterį.

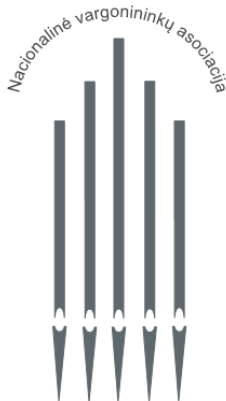
Restauruotas pozityvas pašventintas 2004 m. spalio mėn. 2 d.

Didžiąją dalį darbų – apie 70000 litų – apmokėjo pati bažnyčia. Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo buvusio išeivijos lietuvių Antano Remeikio auka. Pasitraukęs iš Lietuvos Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, jis nugyveno neramų gyvenimą įvairiose Europos ir Amerikos šalyse. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, A. Remeikis grįžo į Tėvynę, 2004 m. mirė, palaidotas Laukuvoje. Pageidavo, kad jo vardas, bent iki jis gyvas, nebūtų minimas.

Prisidėjo ir Kultūros paveldo departamentas, apmokėjęs projekto tapybos restauravimą.

Kretingos bažnyčia – vienas gražiausių Lietuvos paminklų – nors lėtai, bet restauruojama. Antrojo pasaulinio karo metu praradusi didelę dalį savo vertybių, ji žingsnis po žingsnio atkuriamą. Vertingi altoriai, vienuolių suolai (stalės) kai kurie kiti elementai jau sulaukė rūpestingos restauratorių rankos. Turės ateiti ir didžiųjų vargonų eilė. Bet apie tai – kitą kartą.

Asociacijos buveinės adresas: Tuskulėnų g. 1-30, LT-09215 Vilnius, Lietuva,
tel. 8~617 88 017, 8~687 42 274

El. p: vargonininkai@gmail.com, interneto svetainė: www.vargonininkai.lt